SVERIGES RIKSDAG

Motion till riksdagen 2026/27:2374

av Mattias Karlsson Bergman m.fl. (SD)

Folkbildningsfrågor

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om en myndighetslösning och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda incitamentsstrukturen för studieförbunden och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att inom ramen för en ny folkbildningsutredning se över hur nya studieförbund som uppfyller demokrativillkoren enklare kan etableras och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda och vidta åtgärder för att stärka studieförbundens förutsättningar att bedriva verksamhet i landsbygdskommuner och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om likvärdiga betyg och tillkännager detta för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att stärka kulturarvsutbildningarna inom folkhögskolorna och tillkännager detta för regeringen.

Motivering

I den svenska och nordiska folkbildningsrörelsens rötter finner vi ett socialkonservativt ideal om gemenskap och bildning. Folkbildningen, och i synnerhet studieförbunden,

spelade en avgörande roll i demokratiseringen av Sverige, framför allt genom att ge mindre bemedlade en möjlighet att tillgodogöra sig den bildning och de kunskaper som krävdes för att fullt ut kunna delta i demokratiska processer.

Folkbildningen kännetecknas av ett icke-auktoritärt förhållningssätt mellan ledare och deltagare och baseras till stor del på självverksamhet. Principen ”fri och frivillig” är en del av folkbildningens demokratimål, som uttrycker en djupare och mer samhällscentrerad demokratisyn som beaktar demokratins förutsättningar. I denna demokratisyn betonas jämställdhet, jämlikhet, utjämning av utbildningsklyftor, ett vidgat deltagande i kulturlivet och folkrörelsernas viktiga roll. Dessa faktorer anses vara förutsättningar för ett demokratiskt beslutsfattande.

Studieförbunden fyller fortfarande en viktig roll i det svenska samhället och kommer troligtvis att vara en betydelsefull komponent även i framtiden – en instans för förkovran och bildning av såväl de själsliga förmågorna som förnuftet. Med det sagt menar Sverigedemokraterna att det finns många allvarliga brister som måste åtgärdas i systemen kring folkbildningen. Vi tror att åtgärder för att avhjälpa dessa brister kan ge folkbildningen högre trovärdighet och större relevans för det svenska folket framöver.

Myndighetslösning

Ansvaret för tillsyn över studieförbunden och folkhögskolorna samt för fördelning och uppföljning av medlen ligger hos Folkbildningsrådet. Denna ordning kallas självförvaltningsmodellen. Modellen har givetvis sina fördelar, bland annat genom att studieförbunden i stor utsträckning står självständiga från staten trots ett omfattande statligt stöd. Samtidigt innebär den nuvarande modellen intressekonflikter och risker för jäv, eftersom Folkbildningsrådet består av folkbildningens egna aktörer. Effekterna av detta har vi sett i händelserna i Järva, där det förekom ett omfattande och systematiskt fusk med statliga och kommunala bidrag inom flera av Sveriges studieförbund. Granskningar visade att organisationer under flera år hade rapporterat felaktiga uppgifter om icke-existerande kurser, kulturprogram och deltagare för att maximera sina bidrag. Det uppdagades även att dubbla lokalhyror hade betalats ut och att bidragsfuskare hade lyckats kvittera ut miljonbelopp i skattemedel. Denna bild bekräftades senare i breda drag av Riksrevisionen i Statsbidraget till studieförbunden –

kontroll och uppföljning (RiR 2022:20), där det påvisades att fusk förekommer frekvent.

Genom Tidöavtalet och det budgetsamarbete som vi ingick med regeringen under föregående mandatperiod genomfördes flera nödvändiga förändringar för att stävja fusket och försöka återställa förtroendet för studieförbunden. Bland annat tillsattes en extern revisor, och förordningen om statsbidrag till folkbildningen skärptes. Detta har varit nödvändigt och medfört ökad kontroll, men det är inte en långsiktig lösning. Om förtroendet för folkbildningen, och i synnerhet för studieförbunden, ska stärkas över tid behöver ansvaret för att granska, följa upp och fördela medlen flyttas till en oberoende statlig myndighet.

I SOU 2024:42 avvisas förslaget om ett samlat myndighetsansvar med hänvisning till att folkbildningens uppdrag är för brett och att en enda myndighet inte skulle kunna bära ansvaret. I stället föreslås att självförvaltningsmodellen ska bestå. Vi motsätter oss dock den slutsats som presenteras i utredningen. Myndigheter som exempelvis MUCF har expertkunskap om det svenska civilsamhället och erfarenhet av att både fördela medel och genomföra uppföljningar och kontroller av utbetalda medel. I utredningen presenteras även en hybridlösning där flera myndigheter delar på ansvaret för folkbildningen.

Oavsett lösning är det nödvändigt att komma till rätta med de inbyggda intressekonflikterna i den nuvarande konstruktionen med Folkbildningsrådet. Därför behöver regeringen inrätta en myndighetslösning för folkbildningen.

Incitament

Ett problem som ligger till grund för många av svårigheterna inom folkbildningen, och i synnerhet inom studieförbundens verksamhet, är volymjakten. Dagens system premierar volym framför kvalitet, och det var dessa incitament som låg till grund för att situationen i Järva kunde uppstå. Trots att vi Sverigedemokrater under den gångna mandatperioden vidtog åtgärder för att stävja detta genom förordningsändringar kvarstår det grundläggande problemet. Samtidigt är systemet för utbetalningar komplext, och uppföljningen, fördelningen och granskningen av medlen bör tilldelas en myndighet. Även incitamentsstrukturerna för statsbidraget behöver ses över. Därför bör en förändring av incitamentsstrukturen för statsbidraget till studieförbunden utredas.

Nya aktörer inom folkbildningen

Ytterligare ett problem med självförvaltningsmodellen är att det i princip är omöjligt för nya aktörer att etablera studieförbund. Detta beror dels på att Folkbildningsrådet, som självt består av befintliga medlemmar, behöver godkänna en ny aktör, dels på att kraven på studietimmar innan en ansökan kan göras i praktiken är omöjliga att uppnå utan hjälp från en redan etablerad aktör. Den nuvarande ordningen är ett slutet system, vilket är olyckligt eftersom studieförbund som skulle kunna nå nya grupper stängs ute av dessa strukturer. Vi Sverigedemokrater ser gärna att fler studieförbund etableras, förutsatt att de lever upp till demokrativillkoren. Detta skulle medföra en nödvändig bredd och på sikt stärka studieförbunden. Därför bör en ny folkbildningsutredning se över hur nya aktörer enklare kan etableras.

Studieförbundens nytta för landsbygden

Studieförbunden är centrala för det lokala kulturlivet, särskilt på landsbygden. På flera orter är det endast ett eller ett par studieförbund som har kapacitet att upprätthålla den infrastruktur som är nödvändig för verksamheten. Volymjakten har dock inneburit att det har varit enklare för studieförbunden att tillgodogöra sig studietimmar i större städer med tätare bebyggelse och fler människor. De nuvarande incitamentsstrukturerna försvårar verksamhet på landsbygden. Detta har vi bland annat sett genom nedlagda replokaler, framför allt i landsbygdskommuner. Vi ser i allt högre grad hur klyftan mellan stad och land ökar. En enhetlig lösning för båda är givetvis att föredra, men är kanske inte realistisk. Därför bör det utredas vilka åtgärder som krävs för att stärka studieförbundens verksamhet i landsbygdskommuner.

Möjlighet till likvärdiga betyg

Deltagare som har studerat på folkhögskola för att få högskolebehörighet kan inte vara säkra på att deras meriter bedöms på ett likvärdigt sätt vid antagningen till universitet och högskolor. Kvotsystemet i antagningsprocessen innebär att ingen antas från en urvalsgrupp om det inte finns tillräckligt många sökande i den. Om alltför få sökande till en utbildning tillhör folkhögskolegruppen har den som studerat vid folkhögskola alltså ingen möjlighet att antas till utbildningen på sina folkhögskolemeriter. Detta är självklart problematiskt för den som har studerat på folkhögskola. Därför menar Sverigedemokraterna att regeringen bör verka för att elever som har studerat vid

folkhögskola ska kunna begära en betygsättning som är likvärdig med den som ges till elever som har studerat på komvux.

Utbildningar som bevarar kulturarv

På många folkhögskolor finns utbildningar som hjälper till att bevara och föra kulturarvet vidare. Det kan till exempel vara kurser i traditionellt hantverk, såsom vävning, träslöjd, smide och textil. Det finns också utbildningar i folkmusik, folkdans, berättande och lokalhistoria. Vissa folkhögskolor erbjuder även kurser i byggnadsvård, där deltagarna får lära sig äldre byggtekniker och hur historiska byggnader kan bevaras. Genom dessa utbildningar kan gamla kunskaper, traditioner och uttryck leva vidare och föras över till nya generationer.

Bevarandet av vissa delar av kulturarvet är beroende av att praktiska kunskaper förs vidare till en ny generation. Annars riskerar dessa kunskaper att gå förlorade. Här spelar folkhögskolorna en central roll genom att förmedla kunskaper som bidrar till det svenska kulturarvets fortlevnad. Det gäller såväl det materiella som det immateriella kulturarvet. Dessa utbildningar behöver dock stärkas. Under föregående mandatperiod satsade vi Sverigedemokrater tillsammans med regeringen på yrkesförberedande program inom folkhögskolan. Det var bra, men vi eftersträvar att liknande insatser görs för kulturarvsutbildningar inom folkhögskolorna. Därför behöver regeringen se över vilka insatser som är nödvändiga och relevanta för att stärka kulturarvsutbildningarna inom folkhögskolorna.

Mattias Karlsson Bergman (SD)

Runar Filper (SD) *Mikael Strömberg (SD)*

Emma Altenhammar (SD)